

כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה (יב, ה).

בספרי (דברים סב), דרוש ע"פ נביא יכול תמותין עד שיאמר לך נביא תלמוד לומר לשכנו תדרשו ובאת שמה דרוש ומצוא ואחר כך יאמר לך נביא, וכן אתה מוצא בדוד עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב. הענין כי דוד הוא בבחינת מציאה כמ"ש מצאתי דוד עבדי וכדאיתא ביבמות (עז), וכמש"כ (הושע ג, ה) ושובו ובקשו וגו' ואת דוד מלכם. ויובן בזה מש"א גבי משיחת דוד שישו העביר כל בניו לפני שמואל והקב"ה אמר על כל אחד שאינו זה עד שהעביר את דוד, וכן מקודם אמר לו הקב"ה לשמואל סתם שילך אצל ישי ע"ש, וכל זה משום שהיה צריך ביקוש ומציאה מקודם ואח"כ נאמר לו בנבואה.

ובשביל שמצא הקב"ה את דוד הלך דוד ומצא מקום לה', כמ"ש (תהלים קלב, ה) עד אמצא מקום לה' וזהו לשכנו תדרשו, שלא גילה הכתוב מקום המקדש וסתם ואמר אל המקום אשר יבחר.

ובטעם הדבר י"ל כי דוד וביהמ"ק הם בחינת מלכות בסוד העלאת מ"ן.

לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבתך ותרומת ירך (יב, יז).

בגמ' פסחים (כד). א"ל רבינא לרב אשי ואימא האי קרא [דוהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל דמיותר דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך] לעבור עליו בשתי לאוין מי לא אמר אביי אכל פומיתא לוקה ארבע וכו' א"ל כל היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירה.

והנה הרמב"ם בספחמ"צ (שורש ט') למד מגמ' זו דבכפל הלאוין אין כפל מלקות, וברמב"ן שם תמה עליו דאדרבא מהא דאכל פומיתא לוקה ארבע מוכח דלוקה על ריבוי הלאוין.

ובחי' הרי"ז הלוי (ריש תמורה) כתב, דבהני ב' קראי דלא תוכל לאכול בשעריך, והבשר אשר יגע בכל טמא, הו"ב דינים נפרדים. דהפס' והבשר אשר יגע בכל טמא קאי על קרבן טמא ובהא לכא' איכא חילוק בין קרבו כל מתיריו או לא, אבל קרא דמעשר לא תוכל לאכול בשעריך לא שייך בקרבן אלא בקודש דאם אוכל קודש של מעשר או בשר טמא של קודש לא שייך ביה הדין דקרבו כל מתיריו, ולכן הו"ו שמות מחולקין חד בקודש וחד בקרבן ולכן לוקין שנים ולא מייתר.

ודבריו תמוהין חדא מה דהקשה בעצמו אדידיה דהא הרמב"ם הביא ראיה משם להא דבכפילות הלאוין אין לוקין, וזה שאמרה בגמ' שם דכל היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמינן ללאוי יתירי. ועוד צ"ב מה שחידש דהאוכל בשר טמא קודם זריקה לוקה מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך ולא משום דוהבשר

אשר יגע בכל טמא, דהא בכמות (יח). אמר רבא זר האוכל מבשר העולה חוץ לחומה לפני זריקה לוקה חמש, ואמאי לא אמרינן דאם היה טמא לוקה שש דגם הך מלקות הוא מהך קרא דלא תוכל לאכול כמו חוץ לחומה, ע"ש. ומוכח דלא כהגר"ז.

לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבתך ותרומת ירך (יב, יז). רמב"ם (פ"א ממעילה ה"ג) כל המועיל בזדון לוקה ומשלם מה שפגם וכו' ואזהרה של מעילה מזה שנא' לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו' ונדריים מפי השמועה למדו שזו אזהרה לאוכל מבשר עולה הואיל וכולה לה' וה"ה לשאר כל קדש שהוא לה' לבדו וכו', עכ"ל. הרי דלמד איסור מעילה מהכא.

ואילו דעת רש"י (סנהדרין פד. ושי"ט) דמעיל נלמד מגז"ש חטא חטא מתרומה. (ועי' חזו"א סנהדרין ס' נז, והארכתני בזה במק"א). ויעויין במל"מ שם דהקשה לדעת הרמב"ם דאי ילפינן מהך קרא מנ"ל לחלקו בהנאה, ע"ש.

ונראה דהרמב"ם לשיטתו הוצרך למצוא לשון אכילה בהקדש עצמו ולא ללמוד מתרומה.

דהנה הצל"ח (ברכות לח). הוכיח מהרמב"ם דס"ל דאכילת תרומה חייבין אף שלא כדה"נ, דפי' כי יאכל פרט למזיק היינו מזיק את עצמו. ואילו רש"י פירש פרט למזיק את התרומה, דס"ל לרש"י דמצד אכילה פשיטא דפטור וא"צ למיעוטא דהא הוי שלא כדרך הנאתו, אלא דס"ד דליחייב משום מזיק תרומה, קמ"ל כי יאכל דמזיק תרומה פטור. אבל הרמב"ם ס"ל דשלכדה"נ חייבים וצריך קרא פרט למזיק עצמו, עכ"ל.

והנה הא איתא פסחים (כו). אמרו עליו על ריב"ז שהיה יושב בצלו של היכל ודורש וכו' שאני היכל לתוכו עשוי ושרי. וכתבו התוס' (ד"ה שאני) ואע"ג דבמעילה לא כתיב אכילה ואפי' שלא כדרך הנאה יהא אסור ילפינן חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב אכילה. וכתב רע"א ר"פ כיצד מברכין דמוכח מהתוס' דבתרומה שלכדה"נ פטור, וא"כ להרמב"ם שס"ל דשלכדה"נ בתרומה חייבים א"כ ע"כ הוצרך לשון אכילה בהקדש לפטור שלכדה"נ. ודו"ק.

כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגו' ואמרת אכלה בשר וגו' כי ירחק ממך המקום (יב, כ).

ופרש"י דבמדבר נאסר להם בשר חולין אא"כ מקדישה ומקריבה שלמים, והיינו כשיטת ר' ישמעאל (חולין יז). דבשר תאוה היה אסור במדבר.

ובויקרא (יז, ג) איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה. פירש"י במוקדשים הכתוב מדבר. והיינו

במל בלבד, ונראה לפ"ז דה"פ דאיסור בל ימצא הוא שלא ימצא חמין ברשותו, אבל איסור בל יראה הוא שלא יהיה לו בלבו העדר ביטול על חמין שברשותו וניצול מאיסור זה ע"י ביטול (או ביעור כמובן). והוי לאו שבלב ואין מלקות ע"ז אפי' קנה חמין בפסח. וא"ש מדוע חשבן הרמב"ם לב' לאוין. ודו"ק.

* והנה בגר"ז שם תמה נמי אמאי בל יראה ובל ימצא חשיב ב' לאוין, והנה בשאג"א (סי' ע"ח) תמה נמי אמאי כתב הרמב"ם דלוקה ארבעים אבל יראה ובל ימצא ולא כתב דלוקה שמונים. (ובאמת דבספר המצות (מכ"א) כתב דלוקה ארבעים אבל יראה וארבעים אבל ימצא וע"כ דחזר בו). והנראה דהנה בכס"מ (פ"ב חו"מ ה"א) הביא בשם הספרי לא יראה לך

לאסור שחומי חוץ, והיינו דפירש כר"ע דאמר לא נאסר בשר תאווה במדבר.²

ובתוס' (שם) הקשו אמאי לא נפרש דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, עיי"ש.

והנה הרמב"ם (פ"ד שחיטה הל' יז) כתב וז"ל, כשהיו ישראל במדבר לא נצטוו בשחיטת החולין אלא היו נזכרים או שוחטים ואוכלים כשאר הגויים ונצטוו במדבר שכל הרוצה לשחוט לא ישחוט אלא שלמים שנא' איש איש מבית ישראל וגו' ואל פתח אהל מועד לא הביאו וכו', אבל הרוצה לנחור ולאכול במדבר היה נזכר ואוכל ומצווה זו אינה נוהגת לדורות אלא במדבר בלבד בשעת היתר הנחירה ונצטוו שם שכשיכנסו לארץ תיאסר עליהם הנחירה ולא יאכלו חולין אלא בשחיטה וישחטו בכל מקום לעולם חוץ לעזרה שנא' כי ירחיב ה' את גבולך וכו', עכ"ל.

והיינו דפירש כתרומתו כרבי ישמעאל וכו"ע ודווקא בשחיטה היה אסור חולין במדבר אבל בנחירה שרי.

ומעתה נראה דאף רש"י ס"ל כן, וראיה לדבר דהנה במדבר (יא, ד) עה"פ ויבכו בני ישראל ויאמרו מי יאכילנו בשר פרש"י ע"פ הספרי, וכי לא היה להם בשר והלא כבר נאמר (שמות יב, לה) וגם ערב רב עלה איתם וצאן ובקר וכו' אלא שמבקשים עליה, עכ"ל. ולכא' אליבא דרבי ישמעאל דבשר תאווה נאסר להם במדבר הלא לכא' בצדק היו מתלוננים, דהיו צריכים להביא הצאן לעזרה להשחט ולא היו שם כהנים אלא אהרן וכו' בניו לעבודה נמצא שהיו צריכים להמתין שבועות שלמים לאכול בשר, וע"כ צ"ל דיכלו לנחור ולאכול באהליהם. [ולפי"ז י"ל דלחכי פסק הרמב"ם דלא כסוגיא חולין (יז). משום דנסמך על הספרי. ודו"ק].

כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך (יב, כא).

נראה פשוט דשחיטה אינה הכשר אלא מצוה, וראיה ברורה לזה מרש"י ותוס' חולין (כא:) שכתב דאע"ג דרוב סימן א' מכשיר בעוף אפ"ה בעינן לכתחילה כולו וזה מה"ת, וכבר תמה ע"ז בס' קובץ הערות (סי' כ"ח) דהא בהכשר לא שייך לכתחילה ודיעבד, כמ"ש תוס' סוף נדה לענין בית הסתרים דלא שייך לומר שלכתחילה יצטרך לטבול ביה"ם (כדרך שאנו אומרים דלכתחילה מצוה לבלול ולקרות בבכורים וכיו"ב בכל הני דמייתי הא דר"ז דראוי לבלול וכו') דבהכשר לא שייך זה וא"כ ה"נ שחיטה. אמנם לפמ"ש דשחיטה הוי מצוה א"ש.

והסברא נותנת כן דענין הכשר שייך בגוונא שאף לולא ההכשר יש מקום לאיסור, אבל כאן הרי אין סברא כלל לומר דמעיקרא אסרה תורה אכילת בשר ואח"כ נתנה עצה והכשר להיות מותר ע"י שחיטה, ופשיטא דהדבר בהיפך שמתחלה

נתנה תורה מצות שחיטה ואמרה תורה שאם לא יקיים המצוה יאסר באכילה. [עמ"ש כע"ז לעיל במדבר (יט, ב)].

ועי' באו"ש (פ"א מקואות ה"ח) דכ' דשחיטה יש ב' דברים, א' שמסירה איסור אינו זבוח, ומצד דין זה ל"ד כלל למבילה שטבילה מסירה טומאה שהיתה כבר מצ"ע, אבל איסור אינו זבוח הוא בתולדה ממצות שחיטה. אבל יש עוד דין בשחיטה, שמסירה איסור אמה"ח, כדחוי במפרנסת דע"י השחיטה פקע איסור אמה"ח, ומצד זה דמי למבילה. וזוהי מבוואר מה שדימו בגמ' (חולין לא.) טבילה לשחיטה לענין שלא ככוונה (ועי' מש"כ באה"ל ח"ב עמ' נ"ט). [איברא מש"כ שם, דשחיטה אינה מצוה מדלא מזכירה הגמ' כלל שיצטרך כונה מדין מצות צ"כ. וז"ל כי כבר כ' האחרונים דמצות הפצא לא בעיא כוונה].

וזבוח נמי יש לישב משח"ק בקובץ עניינים (חולין עח.) בשחט אותו ואת בנו נימא אע"ל"מ, וכן בשוחט פסח על החמין. דבמצות אין לדון מצד אע"ל"מ, אלא בחלות שהאדם עושה. ורק מדין מצהב"ע ה"י אפשר לדון, אבל נ' דאין מצהב"ע במצות הפצא.

ועיין ס' לפלג"ר (חולין ב.) שכתב ג"כ דשחיטה הוי מצוה, וישב בזה קו' הגרע"א בחי' ליו"ד (סי' י' ס"ק א') על הכו"פ שכתב דשוחט בסכין של ע"ז מצות לאו ליהנות ניתנו, ותמה דהא אמרי' בעירובין דאי מערבין לדבר הרשות לא שייך בה דך כללא דמלל"ג וא"כ ה"נ שחיטה. ותי' בלפלג"ר דשאני עירוב דהוא הכשר משא"כ שחיטה הוי מצוה ע"ש, ולמש"נ הדבר פשוט כן דעירוב הכשר דמתחלה ה"י האיסור שאסרו לילך חוץ לתחום ואח"כ נתנו עצה והכשר להיות נותר ע"י עירוב.

מיהו תדע דזה דוקא בעירוב תחומין אבל עירובי חצרות אינו כן אלא הוא מצוה בעלמא והאיסור הוא בתולדה מן המצוה, ויבואר בזה מ"ש הראב"ד (פ"ו מעירובין הכ"ד) לענין ברכה שאין מברכין על עירובי תחומין אלא על עירובי חצרות. והטעם כי ארז"ל בטעם ע"ה שהוא משום אהבת השכנים כמ"ש בירושלמי, ומוכח בגמ' שאפי' אין בדעתו להוציא מרשותו כלום מצוה לערב.³

והנה אמרו (שבת יד:) בשעה שתיקן שלמה עירובין ונמ"י יצתה כ"ק ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני וגו' וקשה דהא שלמה גזר גם על השניות ואמאי לא הזכירם.

אך הענין שיש ב' מינים בתקנות חכמים, א' סייג, ב' מצות. בסייג הם שלוחי דידן, שהסייג הוא מצדינו לקיים מ"ש ושמרתם את משמרת ע"ש משמרת למשמרתי שאנו העושים הסייג, משא"כ במצות דרבנן הם כשלוחי דשמיא שהם עושין כמעשה התורה להוסיף מצות, וכתב רש"י אם חכם בני לעשות כמעשי וזה להוסיף מצות. והנה שניות הם סייג, אבל עירובין ונמ"י שניהם מצות. עירובין היינו עירובי חצרות, ונמ"י כבר ביאר מרן רי"ז הלוי ז"ל (סוטה אות י"ז) שנמ"י לפת אינה ענין טהרה אלא מצוה בעלמא.⁴

² ועי' מש"כ באופ"א באהל לאה ח"ג עמ' מ"ז.

³ ועמ"ש בב"י (חי' סי' קל"ב הע' ב'), וקו' אוצר בלום (ישרון מ"ז עמ' תפ"ה).

⁴ ועפ"ז יובב היטב שי' תוס' (חולין קו.) בענין טבולו כמשקל שא"צ נמ"י בזה"ז, ואינו ענין כלל לנמ"י לפת. ודלא כהגר"א ז"ל (או"ח סי' קנ"ח ס"ק

² ויעיין ברמב"ן שפירש גם פרשה זו כר' ישמעאל וז"ל, והנכון בפרשה מה שהזכירו רבותינו שאסר בשר תאווה לישראל במדבר וכו' ולכן אמר שישחוט משלושת מיני בהמות אשר מהן יביאו קורבנות וכו' שיביאום כולם אל פתח אהל מועד וכו' ואז יאכל הוא הכשר כמשפט וכו', עכ"ל.

³ א. ה. עי' רמב"ם פ"ד משחיטה ה"ז י"ח.

ובמש"כ יבואר הא דביררו האחרונים דטריפה אין שחיטתה מתירתה. דכיון דאיסור אינה זבוחה הוא בתולדה ממצות שחיטה אבל בטריפה לא שייך קיום המצוה. וא"ת א"כ לא יהא בה איסור כלל וי"ל דלא פלוג רחמנא. [ובעין מ"ש במדבר (ה, יד) בענין ארוסה ושומרת יבם שלא שותות ואסורות, אע"פ שנתבאר שם דכל איסור סוטה הוא תולדה ממצות השקאה. ע"ש].

כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך (יב, כא).

בתוס' שבועות (כד, ד"ה האוכל) כתבו בשם ריצב"א להוכיח דעשה שאינה זבוחה אינו איסור, אלא הכתוב בא לפרש במה להתיר האיסור, דאל"כ איך חל איסור חלב ואמה"ח וטריפה אהך עשה. ונראה דו"ל דלעולם הוי איסור אבל אי"ז איסור חפצא אלא הוא מניעה בעלמא וחייל אקרקפתא דגברא להמנע מלאכול כל זמן שלא נזבח. ולפי' שפיר כתבו תוס' שם דאיסור יו"כ אינו חל אהך עשה דהא איסור יו"כ ג"כ איסור גברא, משא"כ אמה"ח וחלב וטריפה דהוו איסור חפצא דמי למ"ש הר"ן (נדרים יח). דנדר דהוי איסור חפצא חייל אאיסורי גברא. ואע"ג דאין הגדרים שווים דגדר איסור חפצא דנדר אינו כגדר חלב ואמה"ח מ"מ הסברא אחת היא.

מיהו קשה לפ"ז למה לא חל נבלה או"כ הא הוי איסור חפצא אאיסור גברא. וע' ריטב"א (קידושין עז:) שכתב יותר דאפילו לרבנן דפליגי אר"ש וס"ל דיו"כ אנבילה לא חייל מודו בנבלה או"כ דחייל. וצ"ע.

כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך (יב, כא).

תניא רבי אומר וזבחת כאשר צויתך מלמד שנצטוו משה על הושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבחמה (חולין כח).

דע כי קנה וושט הם בחי' דכורא ונוקבא, חומר וצורה, כי הושט גשמיות והקנה רוחניות. ולפי שבעוף אין חשיבות בענין זכר ונקבה וכדאשכחן בקרבנות תמות וזכרות בבחמה ואין תמות וזכרות בעוף לפיכך כשר עוף בסימן אחד.

כי תשמע באחת עריך אשר ה' אלהיך נתן לך לשבת שם לאמר. יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישיבי עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם (יג, יג).

לשבת קס פרט ליוקלים שלא נתנה לדירה (רס"ו).

וביאורו נראה כי חטא ע"ז הוא מחמת ונושנתם, משא"כ ירושלים שאין בה ישיבה ודירת קבע להיות ונושנתם א"כ אין ע"ז שם בדרך קבע, ואפי' אירע שעבדו אי"ז סכנה כ"כ.

ד' שפקק בדבריהם. דנמ"י משום טהרה לא שייך האידנא כלל. ונמ"י לפת בזה"ז אינה משום טהרה. ובאמת נראה לפי"ז שאין פוסל ידיים בזה"ז כל הדברים הפוסלין ודלא כהח"א (כלל מ' אות כ') שכתב דספרים פוסלין הידים ע"ש.

יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישיבי עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם (יג, יג).

במשנה (סנה' קיא:) אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא שנא' יצאו אנשים בני בליעל מקרבך. בפשוטו דריש תיבת מקרבך. אבל נראה דדריש תיבת בליעל דכתיב (שמואל א ב, ו) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל, ודרשוהו רז"ל (שם קמ:) על עדת קרח שיש להם חלע"ה. אבל בעיר הנדחת הוא אומר בליעל דהיינו בלי יעל שאין להם חלק לעולם הבא.

ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בקרבך (יג, טז).

ע"ד הפשט בעיר הנדחת החמירה תורה יותר בדרישות וחקירות מבשאר דיני נפשות משום חומר המעשה לשרוף ולאבד עיר שלמה.

הכה תכה את ישיבי העיר ההיא לפי חרב אותה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב (יג, טז).

תוס' (חולין קמ. ד"ה למעוטי) כתבו, צ"ע בבחמת עיר הנדחת אם עבר והקדישה והקריבה אם הוא קרבן כשר. ותמחו המפרשים הא א"א להקדישו דהוי איסור"נ.

והנראה עפ"מ"ש האו"ש (פ"ד מע"ז הי"א) דאסור"נ דעיר הנדחת נובע ממצות שריפה ע"ש, וא"כ י"ל דמצות שריפה אינה מוטלת על אנשי עיר הנדחת עצמן דאין סברא לומר דחייבין להרוג עצמן ולאבד נכסי עצמן שהרי הם הנידונים, אלא מוטל על ב"ד כשלוהי כל ישראל, ולכך נכסיהן אסורין בהנאה לכל ישראל מלבד לאנשי עיר הנדחת עצמן, ושפיר יכולים להקדיש. ודו"ק.

ואת כל שללה תקבין אל תוך רחבה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך והיתה תל עולם לא תבנה עוד (יג, יז).

בסנהדרין (עא.) ר' אליעזר אומר כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת, דאמר קרא ואת כל שללה תקבין אל תוך רחבה ושרפת באש וכיון דאי איכא מזוזה לא אפשר דכתיב לא תעשו כן לה' אלוהיכם. והקשה בתו"ח אמאי לא אמרינן יבוא עשה של שריפה וידחה ל"ת של לא תעשו כן לה' אלהיכם.

ובדברי חיים (יו"ד סי' נ"ז) כתב לתרין דמזוזה חשיב שלל שמים ואינו חייב בשריפה, ובשביל עשה דשריפת שאר נכסים לא נשרוף המזוזה. ודבריו תמוהין דהלא אם המזוזה שלל שמים א"כ נוציאה ונשרוף את העיר, כדרך שאמרו חכמים כתבי הקדש נגנזין משום דהוי שלל שמים, וכדרך שעושין בכל שלל שמים.

וע"כ צ"ל דר"א ס"ל דמזוזה מיקרי שללה ולא שלל שמים ומעונה שריפה, אלא שא"א לשורפה משום דכתיב לא תעשו כן

ועי' מש"כ ויקרא (כ, ז).

¹ א. ה. עי' ב"י (חידושים סי' קל"א).

² א. ה. עי' ב"י (דרשות סי' נ"ג).

לה' אלהיכם ונמצא שא"א לקיים ואת כל שללה תשרוף, ולכך אינה נעשית עיר הנדחת¹.

וי"ל בשוב קושית התו"ח עפ"מ"כ האו"ש (חו"מ ו' ז') דבאיסור הפצא לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, ולכן לא דחינן להלאו דלא תעשו כן לה' אלהיכם. ואין לומר דשאני הכא דאף העשה הוי מצות הפצא ולא גברא, והיינו דחל על כל שלל העיר דין שריפה, דסו"ס אין המזוזה נשרפת מצד שהיא מזוזה אלא מצד שהיא שלל עיר הנדחת ואין תכליתה לשרף, ושפיר שייך בזה סברת האו"ש.

בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת (יד, א).

דרו"ל לא תעשו אגודות אגודות.

נראה פירושו כי הנה יש שתי בחינות בחינת בן ובחינת עבד, העבד שומר החלכה בקפידא, משא"כ הבן יכול לדון רצון אביו מעין עת לעשות לה', ועשיית אגודות אגודות הוא נמשך מבחינת עבד שאין הציבור מוותר על הדקדוק, ועו"א בנים אתם ורשאים לדון כדעתכם ולהפך התורה לצורך האחדות, וכמש"כ (יבמות יד:) לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מבית הלל ולא ב"ה מבית שמאי שנא' האמת והשלום אהבו, שלפעמים אפשר לשנות האמת מפני השלום.

בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת (יד, א).

יבמות (יג:) אמרינן לא תתגדדו לא תעשו חבורה על מת, והקשו תוס' מהא דאמרי' (סנהדרין סח.) שהיה ר"ע מכה עצמו על ר"א שנפטר עד שהיה דמו שותת לארץ, ותירצו אתורה היה מצטער כדאמרינן התם הרבה מעות יש לי ואין שולחני, עכ"ל.

ותמוה סו"ס הוא על מת ומ"ל על איזה טעם מצטער עליו. ונראה דנצטער שלא היה בשעת מיתתו כמו שאמרו (סנה' שם) פגע בו ר"ע מקיסרי ללוד, שאילו היה בשעת מיתתו היו נפשטים כל הספיקות בדרך שמצינו באלהיו שא"ל לאלישע שביקש ויהיה נא פי שנים מרוחק אלי, אם תראה אתי לקח מאתך יהי לך כן (מ"ב ב, ט - י) וז"ש הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן.

עשר תעשר את כל תבואת ארצך וגו' ואכלת לפני ה' אלוהיך וגו' וחלוי אשר בשעריך לא תעזבנו (יד, כב-כז).
לא תעזבו מליתן לו מעשר ראשון (רס"י).

יבואר עפ"מ"כ תוס' (ב"ב כא. ד"ה כי) דדרשי' בספרי למען תלמד ליראה וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה.

והנה הלויים הם המורים תורה בעם, וכתב הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) כי לא שבט לוי בלבד אלא כל מי שנשאו לבו וכו', והנה זה הענין של מע"ש, שאחר שנתן ללויים מעש"ר, מפריש מע"ש להתקרב בעצמו להש"ת, וז"ש שלא יחשוב ששוב א"צ ליתן מעש"ר ללוי כי בעצמו יכול לעשות כעבודתם.

כי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם כי יברכך ה' אלהיך (יד, כד).

ירושלמי (פ"ג מע"ש ה"ג), אמר רבי זעירא רבי חנינא ורבי יונתן וריב"ל עלו לירושלים ונתמנו להם פירות וביקשו לפדותן בגבולין אמרה להו' ההיא סבתא אבוכון לא הוו עבדין כן אלא מפקרן חוץ לחומה ופודין אותם שם סבתא הוות סברה רואין את המחיצות כאילו הן עולות כרבי אליעזר ואינהו הוו סברי אין רואין את המחיצות כאילו הן עולות כרבי יהושע.

ופירש הגר"א ומאה"פ דההיא סבתא אמרה להן אבוכון היו מוציאין הפירות במיכלן חוץ לחומה ושם היה מפריש ופודה, דס"ל רואין את המחיצות כאילו הן עולות פי' דאף דהשתא ליכא מחצות רואין כאילו יש לה מחיצות, ולפיכך סברא דאסור לפדותן בירושלם. ואינהו הוו ס"ל אין רואין את המחיצות כאילו עולות והוי כאילו אין שם מחיצות, ולפיכך מותר לפדותה אף בירושלים, ע"ש.

ולכא' קשה לדבריהם דהא ריב"ל ס"ל (מגילה י.) כמ"ד דלא פקעה קדושה בנפילת מחיצות.

והנראה לפרש דברי הירושלמי איפכא, דרבנן איזדמנו להו' פירות בעליתן לירושלים ורצו לפדותן עוד בעודן בגבולין, שלאח"כ משיכנסו לירושלים לא יוכלו לפדותן. ואמרה להן סבתא שאין צריך אלא אפשר שפיר להעלותן לירושלים ולפדותן אח"כ ע"י הוצאה חוץ לחומה. והיינו דאינהו סברי דאין רואין המחיצות כאילו עולות ר"ל מסתלקות, אלא קדושתן קיימת, וכרבי יהושע ולכן יש דין קליטה. ואמרה להן דכאילו עולות ומסתלקות, ואין קדושת ירושלים אלא מדרבנן, וא"כ נהי דאסור מדרבנן לפדות בירושלים אבל דין קליטה לא גזרו. ודו"ק.

ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים (יד, כג).

כתב בחזו"א (שביעית ס"ב סק"ד) במת"ע אין תנאי של גדל בחיוב ואפילו הביא שלישי ביד הקדש כל שפדה קמה נתחייב במתנת"ע. (ונראה הטעם דבתרו"מ כתיב (פס' כז) כי אין לו חלק ונחלה עמך, ומה"ט מומעטין הפקר שידך וידו שוויין, וא"כ ה"נ פי' שהרי גם הכהן יכול לקנות, משא"כ העני אין לו מעות לקנות).

ויל"ע במעשר עני מה דינו לענין זה, וכן לענין הפקר, דהרי גם בהפקר יש חילוק בין תרו"מ למתנת"ע דהמפקר כרמו כו' חייב בפאה ופטור ממעשר. (והטעם ג"כ דלתרומה כל שהיה

¹ כנגד רבי זכריה בן אבקיילם שאמרו ענוונותו פי' שלא החשיב עצמו להיות עובר על ד"ת לצורך.

² איברא דברש"י שם (קג.) משמע דמזוזה הוי בכלל שלל שמים ושמה כתב כן אליבא דרבנן דפליגי עליה דר"א.

שעה אחת הפקר והי' יכול הכהן לזכות פטור ואילו ממתנ"ע לא נפטר בכח"ג. ומיהו לפי טעם זה הרי גם העני הי' יכול לזכות מן ההפקר, וצ"ע. ובפשוטו אי ליכא מע"ר ליכא מ"ע דגדרו כתרומ"מ ולא כמתנ"ע.

וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה' (טו, ב).

פי' לא יגש בשביל חשש שמטה, שלא ימחר לנגוש קודם שישמט החוב (וע"ד שכתב קרבה שנת השבע וגו' ולא תתן לו) וזהו לשון נגישה שמאיין בו לפרוע.

ויבאר בזה מ"ש הרא"ש (גיטין פ"ד סי' כ') דלאו דלא יגש נהוג מתחלת השנה.

וא"ש בזה קו' קצח"ח (ריש סימן ס"ז) על הרא"ש (כלל ע"ז סי' ב' ד'), מפני מה כתב הרא"ש דשרי להניח הנוהגים לבטל שמיטת כספים דה"ל כמתנה ע"מ שלא תשמטני, דמ"מ איסור לא יגוש שמתחלת השנה מי התיר. ולמש"נ האיסור תלוי בדין ההשמטה וכל שהתנה שלא תשמט שוב אין בו איסור לא יגוש ג"כ. ודו"ק.

נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשך ובכל משלח ידך (טו, י).

יש בנ"א שכשנותנים פרוטה לעני מדברים איתו קשות ודברים בוטים כמדקרות חרב, וכזהו מעשה דשלמה (ילקו"ש משלי רמז תתקנ"ג, ומשו"ה ארו"ל (כ"ב ט:)) והמפייסו מתברך בנ"א. וז"ש ב' במסורה בתתך לו, הדא הכא, ואידך (שמואל א כב, יג) בתתך לו לחם וחרב.

כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעימך (טו, יב).

כתב המשכ"ח, מוכר עצמו אין מעניקין לו (קידושין יד:)) הענין דנמכר בבי"ד בגניבתו מעניקין לו משום שהכסף של המכירה לקח הנגב מב"ד ונמצא דהענקה תהיה לו, אבל מוכר עצמו הלא בעת המכירה יודע הקונה כי בצאתו בשש הלא יצטרך להעניק לו ונמצא דיהא נישום הענקה לפחות מדמי המכירה ומאי יועיל זה להעבד והלא טבא בוצינא מקרא (סוכה נו:), עכ"ל.

והקשו עליו מאמה עבריה שאביה מקבל גם דמי המכירה וגם דמי הענקה. ונראה דע"כ הענקה אמה עבריה גזה"כ היא, שהרי בעבד רק כשרבו מוסר לו שפחה כנענית או עכ"פ שראוי למסור לו שפחה כנענית יש הענקה, ומה זה שייך באמה העבריה, אלא ע"כ גזה"כ הוא דאף לאמתך תעשה כן, ודו"ק.

העניק תעניק לו מצאנך ומגנך ומיקבך אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו (טו, יד).

הענקה תעניק לו מלאנך ומגנך ומיקבך. מה אלו מיוחדים שהם בכלל צרכה אף כל שהוא בכלל צרכה ילאו פדויה (רס"י).

נראה הטעם, כי עכשיו שיוצא לחרות צריך ליתן לו מענק לפרנסתו, ולכן צריך דבר ששנו בכלל ברכה ולא דבר שאינו פו"ר שלא יהי' לו מזה איך להתפרנס.

ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר ה' אלהיך בו ופנית בבקר והלכת לאחריך (טז, ז).

ופנית בבוקר והלכת לאחריך, פי' שלא יתעכב בירושלים לצרכיו אלא יחזור לאחלו מיד, ואם צריך להיות בירושלים על עסקי חפציו יבא פעם אחרת. כי אם לא כן ה"ז פגם בכבוד ביאתו כאילו לא בא אלא לצרכי עצמו וכדרך שאמרו (פסחים ח:)) מפני מה אין חמי טבריה בירושלים שלא יהיו עולי רגלים אומרים אלמלא לא באנו וכו'.

ומצינו כיו"ב במדת פורעניות בסנהדרין (צה:)) א"ל הקב"ה לגבריא'ל כשאתה יוצא לבשל פירות הזקק להם וכו' היינו דאמרי אינשי אנב אורחך לבעל דבכך אשתמע, פי' דרך זלוזל שלא יראה עצמו כמתירא מפניו ובא עליו בהכנה אלא אנב אורחיה.

שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא יראה את פני ה' ריקם (טז, טז).

ג' קרבנות יש בחג: ראייה חגיגה שמחה. והם נגד עש"ן, שקרבן ראייה המקום גורם דהיינו עולם, קרבן חגיגה הזמן גורם דהיינו שנה. ושלמי שמחה חיוב גברא דהיינו נפש (ששלמי חגיגה הם חובת היום משא"כ שלמי שמחה עיקרם האדם שהוא ישמח בשלמים. ודו"ק).

שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא יראה את פני ה' ריקם (טז, טז).

הרמב"ם (פ"א חגיגה ה"א) מי שבא לעזרה ביום הראשון ולא הביא עולה לא דיו שלא עשה מ"ע אלא שעבר על ל"ת שנאמר ולא יראו פני ריקם. וכתב הטו"א חגיגה (ב.) דס"ל להרמב"ם דהלאו דלא יראו פני ריקם הוא תנאי לעשה דיראה כל זכורך, ואם ראה ראיית פנים ריקם לא קיים מ"ע.

ותמה ע"ז הטו"א מהא דאיתא בירושלמי (ריש חגיגה) דכל הני דפטורין מראיה כגון חש"ז זהו דווקא בראיית קרבן אבל בראיית פנים בעזרה חייבין, ומוכח דראיית פנים וראיית קרבן תרתי נינהו ואם ראה בלא קרבן שפיר קיים מצוות ראייה.

וכתב אחי הגאון ז"ל באבן ישראל דבמצות יראה כל זכורך נאמרו שני חיובים: חדא חיוב ראיית פנים, ואידך ראיית קרבן. וזהו שכתב הרמב"ם דמי שבא לעזרה ביום הראשון ולא הביא קרבן עולה לא דיו שלא עשה מ"ע היינו מצוות עשה דיראה כל זכורך דאיכלל ביה נמי עשה דהבאת קרבן, אלא שעבר גם על ל"ת דלא יראו פני ריקם, אבל עשה דראיית פנים הנכלל נמי בהאי קרא דלא יראו פני ריקם בוודאי קיים.

וע"ש שדייק כן בלשון הרמב"ם, דלפי דעת הטו"א דאף ראיית פנים לא קיים הו"ל להרמב"ם לכתוב דלא דיו שעבר על ל"ת דלא יראו פני ריקם אלא אף מ"ע לא קיים, כיון דזה עיקר החידוש דלא יראו פני ריקם הוא היסרון במצוות ראיית פנים, אלא ודאי דכוונת הרמב"ם דחסר לו מ"ע דהבאת קרבן ראייה דזה נמי נכלל במצוות יראה כל זכורך, ע"ש.

אלא דלכאוי' צ"ע מנ"ל דאיכא עשה בקרבן ראייה דלא אשכחן אלא לאו. והנראה דמדכתיב לא יראה משמע דחייב

להביא קרבן והלאו הוא דלא יבטל המצוה, דאי נימא דאין מצוות הבאת קרבן וכל עיקר הבאת הקרבן הוא שלא יעבור בלאו, היכן מצינו כיוצ"ב שתהא אזהרה לא להימנע מלעשות דבר, בדבר דהעשיה אינה מצווה כלל וכל עיקר העשיה היא שלא לעבור הלאו, וע"כ דיש מצווה והיא מכללא מתוך הלאו. ודו"ק.

איברא דהאחרונים נסתפקו (עי' מנ"ח מ' תפ"ט) בגדר הלאו דלא יראו פני ריקם אם הוא על מעשה הביאה דהיינו דלא תבוא להראות בביאה ריקנית או דהלאו הוא על העדר קרבן, וא"כ בשלמא אם הלאו הוא על העדר קרבן שפיר שייך לומר דמכלל הלאו שמענו דאיכא עשה להביא קרבן, אבל אי נימא דהלאו הוא לא לבא ביאה ריקנית, א"כ שפיר י"ל דאין כלל מצוה בקרבן אלא הקרבן הוא צורך הראיה שלא תהא באופן האסור.

והנראה דאף אי נימא שהלאו הוא שלא תהא ביאה ריקנית, נראה להוכיח דאיכא מצוה בהבאת הקרבן, דהנה שיטת הרמב"ם ורש"י דקטן אינו מביא קרבן ראיה, ולכאנ"א"כ יהא עובר בלאו דלא יראו פני ריקם. ותרצו האחרונים דרק מי שמצווה בקרבן עובר אבל קטן שאינו מצווה אינו עובר, וע"כ דאיכא מצוות קרבן¹⁰.

ועיין דהעשה הוא מהפס' איש כמתנת ידו כמבואר במשנה (ח:) ע"ש.

והנה בחגיגה (ד:) טמא פטור מראיה דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה כל שאינו בביאה אינו בהבאה, ופרש"י שאינו חייב לשלוח עולת ראיה ע"י שליח. והקשה הטו"א אמאי צריך קרא למעוטי טמא מעולת ראיה תיפו"ל מגופיה דקרא ג"כ יראה ולא יראו פני ריקם דאין חייב קרבן אא"כ ראה פניו והא כל הטמאים אסורים להכנס לעזרה. (ומש"כ ליישב דמייירי דנטמא לאחר שראה פני העזרה, עיין בחזו"א (פי' קכט לדף ו' אות ד') שדחה את דבריו, ואכ"מ) ועי' באפיק"י (ח"א סי' כ') שכתב לחדש דקודם ראיה לא חל עליו כלל חובת קרבן ורק הראיה מחייבתו, ע"ש.

אבל באמת זה אינו דקרבן ראיה ענין לעצמו שמצוותו ליראות לפני ה' באמצעות הקרבן, והנה אלולא הך דרשא דכל שאינו בביאה אינו בהבאה הו"א דהם ב' מצוות, חדא ראיית פנים, ואידך ליראות ע"י קרבן. והאחד מקרא דיראה, והשני מקרא דלא יראו פני ריקם שהוא עשה הבא מכלל לאו, והיינו שלא יבטל ראיה שע"י קרבן. ועי' דרשינן שכל שאינו בביאה אינו בהבאה, לומר שהם אינם ב' מצוות נפרדות אלא הקרבן תלוי בראיה ומשלים אותה, שהמצווה ליראות כוללת ראיית פנים עם ראיית קרבן, ומעתה לפי הטו"א בדעת הרמב"ם כל שלא הביא קרבן לא קיים מצווה כלל. ולפמשנ"ת באבן ישראל לא קיים ראיית פנים ע"י קרבן אבל עיקר מצוות ראייה קיים.

הודעה משמחת

נותרו כמה עותקים של ספר אור השם לרבי חסדאי קרשקש במהדורה שהו"ל רבינו זצ"ל. ניתן להשיג במייל beitishai@gmail.com או ליצור קשר בפלאפון 0527175427.

¹⁰ ואי"ל דקטן דאינו מצווה בראיית פנים אינו עובר דאי"צ ראיית פנים והו"ל כמי שנכנס בשאר ימוה"ש, דאל"ה לא היה שייך הינון במצוות ראיה.